

Og så forteller Elisabeth Danielsen (1882-1968)

Red. Eldbjørg Kjøstvedt

Elisabeth Danielsen var datter av Edvard Severin Danielsen (1839-1926) og Helene Sofie Olsdtr. (1844-1907). Hun var født og oppvokst på Høvåg, og hun var også en tid lærer i Høvåg og Årsnes krets. Her forteller hun om oppvekst og ungdom. Vi takker etterkommere i familien Danielsen for tillatelse til å gjengi teksten.

Jeg er født på gården Høvåg, i 1822. Mine foreldre var Edvard Danielsen og Helene Sofie, og jeg har i grunnen ingenting å fortelle. Vu var ganske alminnelige mennesker alle sammen. Selv gikk jeg på lærerskole i Kristiansand og endte her i Arendal, med «stuen full». Det jeg kan berette, det er helt vanlige ting, som ikke er noe å feste til papiret. Men bare ikke noen venter noe stort og merkelig, kunne jeg vel skrive og fortelle litt fra hverdagen, fra mitt livs hverdag. «Skulle det stundom falle litt tørt, så er det dog sant og visst». Det er bare så meget en har glemt, og jeg kan ikke minnes detaljer.

Far kom fra den ene av Isefjærgårdene og hørte til en vidt forgrenet slekt. Hans far het Daniel Abrahamsen. I Høvåg vrimlet det med navn fra Det gamle testamentet, mer enn jeg tror jeg har hørt om noe annet sted, og ikke minst var det bibelske navn i fars slekt. Daniel kom fra Kjostvedt, men han kalte seg Isefjær etter at han hadde giftet seg inn der. Den samme Daniel var gift to ganger. I siste ekteskap fikk han far og en som hette Tønnes, men i første ekteskap var det mange, de ble eldre halvsøsken til min far.

Edvard kjøpte et av brukene på Høvåg gård. Han kjøpte av en fetter, en søstersønn av min farfar. Da var gården nylig delt. Far kalte seg ikke Edvard Danielsen Høvåg, som skikken skulle vært, men bare Edvard Danielsen. Og vi barn gjorde det samme, beholdt Danielsen-navnet og brøt altså helt med den gamle oppkallingsmåten. Det skulle jo være Edvardsen, for ikke å snakke om Edvardsdatter Høvåg.

Mors slekt skal jeg komme tilbake til senere.

I mitt hjem var vi 8 søsken, og selv var jeg den 6 i rekken. Far hadde vært til sjøs i sin ungdom. Det husker jeg ikke noe om, men min søster Helga har enda et par tynne øreringer av gull etter ham. De forestiller en slange som biter seg selv i halen, og han hadde kjøpt dem som sjømann ute. Han gikk med ringene i ørene. Eldre sjøfolk gjorde gjerne det. Men brødrene mine gjorde det ikke. Det var vel i langfart han fikk dem. Jeg kan ikke tenke meg de gikk med øreringer i Østersjøfart. Senere har jeg fått fortalt at det helst var båtsmenn, seilmakere og tømmermenn blant sjøfolkene som brukte øreringer, og at de helst kjøpte dem i England, Holland og Orienten. I en bok Fritz har funnet, står det at det var gikt og dårlig syn de skulle hjelpe mot. Det var nå så. Anders Isefjær har fortalt at far en gang sa han hadde fått tamp til sjøs. Det vanket vel i Østersjøen og, og seilskutelivet var en hard skole.

Noen velstand var det ikke i vårt hjem. Min far hadde sikkert gjeld på gården, og noe som het Hypotekbanken og hypotekbankboken var alvorlig ting. De hadde far i et skrin på en hylle høyt under taket. Jeg husker vel når de ble tatt frem.

Gården hadde altså nylig vært delt, og jordstykkene lå spredt. Vi hadde en jordbit her og en der, og det var svært tungvint for driften. Det har vært utskiftning der senere, men ellers ligger hus og låve som på den tid, bortsett fra at det er bygget ut en ark på fremsiden av våningshuset. Gården ligger på en slette med litt skog rundt på lave

høydedrag. Foran oss lå kirken med tårn og tak synlige over trærne. En liten arm av Isefjærfjorden, Kirkekilen, lå like ved, men vi kunne ikke se den. Der hadde vi båtstø.

På gården hadde vi som regel 4 kuer, en kalv og noen høns. Men tro ikke at det vanket egg til hverdags! Nei, de var forbeholdt en eller annen kjøper. - Vi barn måtte alltid være med i gårdarbeidet. Særlig i høyonnen var det hardt. Var det godværsdager, og de syntes jeg det var mange av, måtte det arbeides på spreng. Når det var varmt, ville vi jo gjerne bade. Det måtte skje i middagshvilen. Men da måtte vi først vaske opp middagskoppene, og så skyndtet vi oss av sted til en grunne utenfor Kvanneid. Men trøste meg hvis vi ikke rakk tilbake til far var stått opp fra sin middagshvil og hadde fått sin kaffe. Da måtte vil alle være med og vende høyet, som lå bredt utover jorden om morgenen. Vi hadde ikke hest på gården, så høyet ble båret inn i store bærer på fars rygg. Vi laget også mindre bærer som vi barn kunne bære, og det syntes vi var karslig. I de senere år gikk man over til hesjer. Da ble det leiet hest til innkjøringen.

Far var ivrig og drivende i alt som med gården hadde å gjøre, og Anders Isefjær skriver i et brev til meg «der var ingen på Høvåg som hadde gården i så god stand som han.»

På gården ble det dyrket flere sorter korn, - hvete, bygg og havre. Om våren kom det en slektning av familien med hesten sin og besørget pløyning og harving. Det ble kjørt ut gjødsel og harvet igjen. Så kunne det såest. Jeg synes enda jeg ser far for meg med tinen i en rem over halsen, når han i bedagelige skritt gikk med begge nevene og sådde. Det var et visst alvor og en høytid over det. Det gjaldt det daglige brød, Guds gave.

Poteter satte vi selvsagt og, så vi hadde i det hele omtrent alt hva vi skulle bruke til livets opphold på gården, så vi led ingen nød i så måte.

Når kornet skulle skjæres om høsten, måtte vi også være med. Om ikke annet kunne vi binde kornbåndene sammen. Det var et eget tricks som måtte læres. Far kom etter og satte kornbåndene på staur. Når kornet var tørt, ble det båret i hus på låven og tresket. Det ble nøye tatt vare på løse aks, og det ble gjerne barnas arbeid. Guttene var til sjøs, og så gikk vi da der som Rakel og Lea og sanket aks på åkeren.

Jeg kan så vidt huske fra tiden før treskemaskinen. Da ble kornbåndene lagt tett i tett utover låvegulvet. Man sto på hver sin side og slo med noe som vi kalte «fløyler». Det var to stokker spesielt laget til bruken og bundet sammen på midten med lærremmer. Det måtte gå for seg i en spesiell takt for ikke å tørne sammen.

Men endelig ble det til at 3 naboer slo seg sammen om en treskemaskin. Den gikk da på omgang, men den var fryktelig tung, så det måtte flere mann til for å få den opp den bratte låvebroen. Og så måtte det to sterke mann til å holde maskinen i gang, men det var en selvfølge at man hjalp hverandre.

Når kornet hadde ligget til tørk, tok far det med til møllen på Isefjær. Det brødet som ble bakt av heimhvene, kan ikke sammenliknes med noe annet, så godt var det.

Etter at slåttene var over, ble det gjerne en pause i strevet på gården. Da hendte det vi ble med til bestefar og bestemor på Egeland. Vi rodde til Lillesand og gikk til fots resten av milene. Men besøket på Egeland kommer jeg tilbake til senere.

Eller det hendte gjerne at far tok seg en fisketur ut på sjøen med «Emanuel i Haugen», som vi kalte ham. Sent på kvelden kom han hjem, og oftest med kipen full av fisk. Den tømte han ut på kjøkkenet så fisken fløt utover, og da kan det være det var noen som ikke ble glade.

Det var å rense alt sammen, samme kveld. - Berggyltene var verst.

Og i mørke, stille høstkvelder var jeg med ham ut og stakk aure i Isefjærfjorden. Jeg var bare rorskar. Gutten var ute og seilte på større sjø. Vi hadde tyristubber som ble tent opp på en jernrist eller brannjern som hang utenbords bak i prammen. Far var så flink til å stikke. Og så ble han ivrig, da. «Ta den åra, - kvikt ta den åra!» Jeg syntes ofte det var fælt å ro, og best som jeg trodde det bar hjemover og vi nærmet oss båtstøen, så pekte han inn mot bunnen av Kirkekilen. Det var saule der, og følgelig var det ål. Og så het det: «Jeg tenker vi tar en strek over der.» Men jeg hadde mest lyst på sengen. Ofte ante jeg ikke hvor vi var, blendet som en ble av ilden. Men far visste det.

Han kjente på prikken til hvor fisken sto. Det ble ofte bra fangst, både av ål og aure. Ålen var lettest å selge. Den gikk til Danmark.

Litt jakt drev han også.

En gang husker jeg han skjøt en tiur som spilte på hustaket. Far skulle ut om natten på naturens vegne, og så var det gjort, for tiurens vedkommende.

Vårnettene hendte det han tok skauen fatt, forteller Anders Isefjær. Så fikk han spilljakten med seg på vegen til arbeidet. Kom han så ned til saga om morgenen med en tere eller to i hånden, var han i strålende humør. Han var velsignet med så lyst et sinn. Og tiurleiken inn gjennom skogene måtte han inn til hver eneste vår.

Og her er en beretning fra Anders Isefjær:

Det var dengangen Edvard holdt oppe rågen gjennom isen da oldemor mi skulle i grava. Her var ikke veg fra Isefjær før, hverken for kjerre eller slede. Det var bare ridesti. Men så var de og flinke til å ri, kvinnfolka med. Ennå har vi kvinnfolksadel på Isefjær. Men når fjorden lå, og isen ikke var blitt trygg, og en skulle ha folk i jorda, da blei det førstens vanskelig. Da oldefar min døde, var det slig. De måtte først heise kista opp på bergen nedmed sjøen. Med oldemor var det lige vrangt. De måtte holde råg oppe gjennom fjorden til gravferden skulle være.

Det var Edvard som greide det.

Så vidt Anders.

Far hadde ikke hest. Han rodde fjorden i førti år - til saga på Isefjær.

Det minner meg ellers om fergestedet ved Naudesund. Det lå på vegen vestover fra Høvåg til Kristiansand, der Isefjærfjorden smalner av, som en ser på kartet. Nå er der bro. Den gamle vegen gikk like under, og der bodde fergemannen, som satte over. Kom en fra den andre siden, var det bare å hauste. Men det var ikke bare bestandig, for han var så ubegripelig doven, og lå han, var det ikke lett å m ham opp og ut. «Det går på livet løs når vannet kommer i treskoane», hermer de etter ham, eller «Det er et slit med den ferja.» - Ja, vi sa ofte det hjemme og, når det var noe som var tungt: «Det er et slit med den ferja!»

En gang kom jeg som forlovet med Andreas og en venninne. Isen hadde nettopp lagt seg, og ingen kom da vi haustet. Så skulle Andreas prøve om isen bar, og gikk først over. Han kom vel frem, men så ropte vi han måtte gå innom fergemannen og høre om isen var trygg. Men da syntes han det fikk være nok. Og så måtte vi over, da.

Jeg nevnte at far skulle til saga.

Far var tømmermann av yrke, ved siden av at han drev gården. Og tømmermann hadde han vel vært til sjøs også. Tenk på øreringene - Gjennom 42 år var han «sagmester» inne på Isefjær ved saga der. Saga sto ved elveosen rett nedenfor gården han var vokst opp på.

To kverner var det forresten også der, som hørte til hver sin gård, så den vesle bekken trakk meget i sitt løp. Isefjær lå avsides til, i hvert fall sjøvegen, lang og smal og krokete som fjorden var. Men på det flate Høvåg var det vondt om bekkefall til sag og kvern, og så måtte de da inn til Isefjord både med tømmer og korn. Det var årgangsvann i bekken, som de sier, men vannføringen var ikke så stor at de ikke måtte stemme for vannet når hjulene sto. Når far kom inn om morgenen, måtte han først opp i heia til Studevannet og m opp stemmen, så det ble vann nok til å drive saghjulet. Anders sier de hadde oppgangssag like til omkring 1870, hva nå det er for noe.

Han rodde fjorden.

Det kunne vel ta en times tid, så han måtte tidlig opp. Halve tiden han sto ved saga, altså i 20 år, var han sammen med Anders Isefjær. De hermet etter far når han kom roende inn om morgenen og steg inn på gården: «Anders, er du oppe?» Og det var det jo ikke alltid Anders var. Han begynte på saga som bare guttungen. Det var stas mellom de to. Far likte Anders så godt.

Men jeg torde ikke gå bort til saga når vi var der inne i blant. Det kven så stygt når de skar. Selv mente han at han ble tunghørt der. Og trekk sto det etter elvefare, for det var ikke vegger rundt, tror jeg, bare tak.

Hjem kom han sent på kveld. Mor var nøye med å ha maten stelt ferdig til ham. Og hadde han da kanskje fått oppgjør, ser jeg ham for meg når han satt ved bordet og bredte pengestykkene ut foran seg. Det var ikke så mange.

Ikke alltid rodde han fjorden. Isen kom tidlig og gikk sent i den lange fjorden, isfjorden. Da gikk han på skøyter når det passet. Han hadde messing-skøyter. Messingskøyter med hyssing og rem til feste. Jeg kan enda se dem.

Far var en sliter.

Anders sier han rakk det andre ikke rakk. Han var arbeidsom, og så var han så kvikk på alle vis, og arbeidet med glede. «Han lo så godt», sier Anders. Han kom jo ofte hjem etter vi ble forlovet. Far og broren, Tønnes, ble gjerne bedt når det var bryllup eller gravøl, fest og selskap. De skulle styre sangen, - sier Anders.

Ved siden av gården, og ved siden av arbeidet på saga drev han alltid med ett eller annet snekkerarbeid hjemme på låven. Han var hendig og tok seg til alt. Det var redskap til gård og hus, men også til salg. Ski laget han, og kjelker, - og likkister! Når de var ferdige, ble de sortmalt. Da turde jeg aldri gå på låven.

Men så ble det gjerne lange, fine sponer etter ham. De pyntet vi oss med og satt lokker i håret. Det var ikke så meget å leke med den gangen.

Jeg var alltid litt stolt over at jeg hadde finere ski enn barna til naboen. Men treskoene far laget, var jeg ikke fullt så glad for. Det var vanlig å gå på tresko eller tretøfler den tiden.

Fra Danmark kom fine tresko med Danmarks-farerne. En kunne m kjøpt dem i butikken.

Røde kanter var det på dem også. Men de kostet jo penger, så noen laget dem selv, og naturligvis far! Det var ikke så gildt å gå med dem på skolen.

En god skikk var at en satte treskoene fra seg ute i gangen eller bislaget når en gikk inn. Gulvene var tett belagt med filleryer, og så sparte en husets kvinner for arbeid. Så sto de da utenfor på rad og fortalte hvor mange som var inne, tretøflene, de fine røde fra Danmark og de hjemmegjorte - fra Høvåg.

Ellers hadde vi jo vanlige sko, selvfølgelig, og i blant kom skomakeren til gårds. Da satt han 14 dager og «sydde oss opp», akkurat som skredderen gjorde til andre tider. Men best husker jeg feierne, de reisende feiersvennene. Når de kom på toppen av pipa, sang de. Det ljomet ut over engene.

Og det fikk meg til å tenke på posten. Postmannen hadde horn, og når han kom travende fra Bliksund med vesken sin og var nådd opp til høyden bak prestegården, blåste han så vi hørte det over gården. Iblant bar han brev fra sjøen.

Og uten sammenligning ellers må jeg jo nevne fantene her. Båtfantene kom helt inn Isefjærfjorden og la seg til i buktene der. Og fra buktene foretok de streiftog over land. De var «blekkfanter», de klinket og fortinnet kjeler og slikt noe. De slo seg gjerne ned på vegen ovenfor oss, der holdt de verksted for en stund under åpen himmel. - Reiste

vi med rutebåten, den het «Skjold» i min tid, så vi alltid en fantejakt eller to i en eller annen vik på vegen.

Og alltid syntes jeg det var tøy å se til tørk over bommen. Og for noe tøy, stakkar!

Men de tigget ikke så meget, det jeg husker. Derimot hadde de et eget lag når de snakket.

«Å snälla mor», begynte de gjerne. -

Mor var sikkert også meget strevsom og dyktig for sin tid. Spinnrokkene surret og vevskyttelen gikk om vinteren. Men jeg ble aldri flink til å spinne. Det var så vanskelig å få tråden jevn, jeg karete «tuller» av ullen. De første laken jeg hadde var vevet hjemme.

Og for å fortsette med huslige sysler og kvinnehånd, så husker jeg jo slakt og bakst og juletid.

Før jul ble det slaktet og laget opp mat. Særlig husker jeg noe som het morpølse. Det var vanlig rundt om å lage det, men det var så meget bry med å m grisearmene rene. -

Og så var det ølet. Vi laget maltøl etter gammel oppskrift: «Tre dager i bekk og tre i sekk og tre i karm,» het det. Kornet ble lagt i bløt i bekken i tre dager, så sto det inntil pipen og tørket etterpå, i sekk, og så igjen ble det lagt ut til spiring. Da måtte en passe temperaturen nøye. Til slutt reiste far med det inn til møllen på Isefjær for å få det grovmalt. Så fint øl laget de ikke på nabogården.

Men siden jeg nevnte bekken, må jeg bare si at den ser en ikke noe av nå mer. Den er lagt ned. Men i min tid gikk den åpen gjennom engen. Og så hadde vi en liten stem, så det ble kulp av det. Og der ved bekken ble så mangt et arbeid gjort på gården.

Men det var maten.

Vi brukte som regel heimesmør til daglig. Når smøret var kjernet, fikk vi kjernemelk, og av kjernemelken laget vi prim til pålegg. Ost forekom sjelden. - Og så bakte vi flatbrød - i store stabler, som ble oppbevart i binger for hele vinteren.

Med vinteren fulgte julen. Til jul gav vi hverandre gaver, men det var ikke store tingene. Jeg fikk lommestørklær med rød og blå kant, og så navnet sydd inn, eller bare en E. Jeg glemmer ikke hvor stor stas det var. Og så hadde vi grantre. Hos naboen

hadde de bare furu, og det syntes jeg var fælt. Risgrøt brukte vi, men mandel og marsipangris var det jo ikke. Og så vanket det vel lutefisk, da.

Vi hadde prafinlampe, vi. Men de var nøye med parafinen. Jeg hører mor rope opp til oss jenter ovenpå når vi hadde lagt oss om kvelden: «Har dere sløkt?» Far brød seg ikke så meget med det. Og så gikk han tidlig og la seg. - Han skulle jo ro fjorden neste morgen.

Mor var sterkt religiøs.

Det var to grupper i bygden, en pietistisk og en verdslig. Far sto vel heller midt i mellom, men mor gav mest tonen hjemme.

Isefjær og Kvåse-folket var festmennesker. De kjørte med dombjeller, og der var det dans på låven, og på Kvåse var det store juleselskaper - og bryllup. I blant var det lek og dans ute også, en gang på en tomt nedenfor Isefjær, husker jeg. Og så danset de jo ikke den gang som nå. De hev jentene høyt i været. Og tenk så på Anders Isefjær med de kreftene. Anders var svær til å danse. - Jeg var nok litt med, jeg også. Men mor likte det ikke; det var synd.

Far la seg ikke bort i det.

Når det var preken i kirken, leste han av en postill. Av og til ble det gjort om kvelden også, og da måtte en ikke lese verdslige ting etterpå.

Men de fleste søndagene var det preken og kirkegang.

Og kirken lå like ved. Klokkeklemtene fulgte oss gjennom årene, enten det var høymesse eller gravferd. Kirken gav ramme om livet. I Høvåg gamle kirke - den eldste delen har metertykke murer og er fra middel-alderen - Høvåg gamle kirke er de døpt og konfirmert og viet og begravet, ledd etter ledd bakover.

Jeg kan huske begravelsene på den gamle kirkegården, som lå rett ved kirken. Den er ikke i bruk mer, og den gamle kirkegården viser ikke mer. Det var leirjord der, og en kunne ikke bruke en grav om igjen om det var gått aldri så lang tid. Det gikk ikke som det skulle, - av jord er du kommet, til jord skal du bli. Og til slutt lå de de grav i grav.

Til kirken kom folk roende og gående og kjørende. I Kirkekilen lå det tett med båter, og de lenger utenfra sjøen la til ved Røsnes, et stykke fra Øresland. Fra indrebygdene kom de gående på sine ben, eller kjørende. Ved prestegårdsfjøset og rundt ved kirken satte de hestene fra seg, og det ble gjerne etterpå snakket om hvor mange hester det var ved kirken den søndagen.

Inne i kirken hadde gårdene sine faste plasser eller kirkestoler, som var lukket med dør, og med skille mellom manns- og kvinnesiden. Det vakte oppsikt når noen brøt det

skillet, og vi syntes det passet seg dårlig. Vår plass, plassen for vår gård var i det høyre sideskipet, når en står vendt mot alteret, langt fremme der. Så vidt jeg husker, satt Isefjærfolket like ved. En del av koret kalte vi Steindal-koret, og en annen Åkerøykoret. Der hadde de gårdene plass. Men den borterste del av koret kalte vi «trevet». Der hørte ingen bestemte gårder til, og det var liksom simplere der. Men der samlet ungdommen seg. Jeg satt også gjerne der. Men jeg var jo litt sjokkert over hvordan de førte seg. De samlet seg først i våpenhuset, og så langt om lenge ramlet de opp på plass. Det var bare så vidt det gikk an.

Til kirken kom også en halvsøster av far, så sant søndagen kom. Hun het Thomine, og var gift med Peder, som var båtbygger lenger ute i fjorden. Hun hadde en svart, fotsid kepp med frynser nedenom. Det var jo ingen som brukte slikt, men den gikk hun i hver søndag, og steg verdig frem til første benk. Ingen kunne skride som Thomine når hun skred. - En gang kom noen jenter til kirken med vaiende fjær i hatten og klær etter siste snitt. De skulle vel opp på trevet, kan jeg tenke. Da vendte Thomine seg forarget opp og ropte til sin bedre halvdel:

«O herlige forfengelihood, Peder, Peder, kom og se!» Det ble senere et ordtak hjemme hos oss:

«O herlige forfengelihood, Peder, Peder, kom og se.» Hun ble forresten senere boende på Isefjær som enke. Faster Thomine var den første som brukte blårutede duker. Hun var aparte på alle vis. Men det er en annen historie.

Rett ved kirken sto det et lite hus eller en bu. Der var det alltid fullt av oppslag, og etter kirketid møtte lensmann opp der for å gjøre kjent snart det ene og snart det andre. Det var vel det som het å lyse ut fra kirkebakken. Jeg har forresten sett en budstikke også. Men det er så uklart at jeg ikke husker annet enn at det var noe langt av tre, til å putte skriftlig bud ned i.

Som et trekk fra min tidligere barndom vil jeg også nevne den tiden vi hadde Gustav Jensen, Gabriel Scotts far som prest i Høvåg. Prestegården ligger like i nærheten av stedet som en gang var mitt hjem, så det falt av seg selv at vi lekte sammen med prestens barn. Foruten Gabriel, som var eldst, var det Anne Marie, Kristen Smith og David Faye. Gabriel var eldre enn meg. Jeg husker ham veldig godt, men han var så fæl til å erte oss yngre. Vi var ikke glade i Gabriel. Min yngste søster Helga og David ble døpt samtidig. Sogneprest Jensen hadde vært i Jødeland. Han hadde med seg vann derfra, og så ble David og Helga døpt i vann fra Jordans flod. Det var vel derfor han fikk det bibelske navnet David. Men for Helga ble det kilde til atskillig berømmelse.

Fru Jensen var ellers et menneske noen utenom det vanlige. Både hun og hennes mann var dikterisk begavet, så Gabriel hadde godt å slekte på. Og hun forsto seg på barn. I et hjørne av prestegården hadde hun latt oppføre en lekestue. Der fikk også vi lov å være med. Det var stort for oss, som ikke hadde annet enn en lekestue oppført av stein, med koppeskår og kasser med utstyr.

Men så hendte det en dag at disse prestefolkene skulle reise fra bygden. Da ble det holdt auksjon over forskjellige ting, og blant dem lekestuen, og det sørgelige var at den ble solgt. Dette beklaget prestefruen for mine foreldre. Hun ville vi skulle fått den. Lekestuens videre skjebne ble sørgelig. Den ble flyttet og senere satt opp utenfor et hus i Bliksund - som W.C.

Fru Jensen fikk i stand den første juletrefesten på skolehuset, og laget en sang til den.

Også hadde vi basar, som vi sydde til lange tider i forvegen. Det var liksom hele bygdas basar, den ene riktig store festen. Inntekten gikk til fattigpleien, så formålet var i orden, om en kan si det slik. Skolehuset var stuvende fullt. Presten var der, og sjøfolk som var hjemme, tok gjerne godt i. Pengene satt alltid løsere der.

Til andre tider opptrådte legpredikantene på skolestua. En av dem het Hagen. Han tok særlig sterkt i. Han truet ikke med helvede, men med «Helvedes Helvede». Helga, min søster, kan enda imitere ham. Vi gikk ofte dit, det var ikke andre ting som hendte.

Etterpå spaserte vi på vegen.

Brødrene mine, Daniel og Ole, gikk til sjøs. Jeg var for liten til å huske da de drog, eller hva de skrev og hvor de var. Men jeg husker spenningen hver gang skipskisten ble båret inn i stuen når de kom hjem fra reis. Da kom der frem meget rart. Skrin av skjell og rare rammer, og en enkelt gang var det en dukke. Men en annen gang hadde de kjøpt med seg hjem det rene norske flagg. Det var i flaggstridens dager, så det var en stor begivenhet. Jeg husker enda da de foldet det ut inne i stuen, og det står for meg som det var så umåtelig stort. Det rakk fra vegg til vegg. Og så var det det rene flagg. Gleden var stor da vi senere heiste det. Men over hos lensmannen vaiet det unionsmerkete flagget.

Og så husker jeg det var trist når guttene skulle reise igjen. Jeg ser enda for meg Daniel en gang da han bøyet seg ned og klemte mor. De for jo i langfart og ble borte i år. En gang traff ikke Ole og Daniel hverandre på ni år, fordi de ikke var hjemme samtidig. «See you in Liverpool,» sier Odd for spøk til meg når han seiler ut og skal ta farvel. Daniel og Ole kunne visst sagt det samme til sin mor på Høvåg gård. Senere gikk de på styrmannskole og ble skippere begge to. Men de forliste.

Først gikk Daniel ned.

Han var reist ut, som vanlig, men tiden gikk etter siste brev. Vi ventet og ventet, men intet livstegn kom. Det ble så trist hjemme. Særlig var mor nedtrykt. Det kan ikke beskrives. Og så til slutt ble det fortalt om noen vrakrester og et navnebrett: «Jørgen Bang» av Grimstad.

Og så hadde det rast en orkan ved Madagaskar på den tid seilskuten hans skulle vært på de kanter.

Det var godt ikke mor levet da også Ole gikk bort.

Ole hadde overtatt gården. Han skulle slå seg ned hjemme, og skulle blant annet til med å reise nytt uthus. Da fikk han et gunstig tilbud om en tur fra skipsreder Stray i Kristiansand. Pengene ville komme vel med, og så slo han til for å ta denne ene turen, og mønstret på i fransk havn. Så hørte vi ikke mer fra ham. Det var en seilskute det også, og det ble snakket om at lasten måtte ha forskjøvet seg. Men den var lastet før Ole kom ned, han var kjent for å være så særlig nøye på det området. Senere kom det frem at han hadde møtt en båt i nærheten av Azorene, og de hadde vært i kontakt med hverandre. «Stygt vær», eller noe slikt noe signal-iserte den ene båten. «Vi går for bare stumpene», ble det svart. Det var Ole som svarte, og det er det siste som ble hørt fra ham.

Og så litt bakover i tiden igjen.

Far var ivrig venstremann. Han var med i herredsstyret i nesten en menneskealder. «Og han var en ærlig forkjemper for bygdens trivsel, og hvis han ikke hadde vært slik en klodrian til å skrive, hadde han vært selvskreven som ordfører. Hans forslag og meninger ble nesten alltid godtatt», skriver Anders Isefjær i et brev i november (-63). En gang Anders spurte om ikke han ville skrive et bestemt brev, kom det: «Nei, det blir bare hol i papiret!» Jeg har nå ellers hørt at det var en bestemt gang han skulle blitt det, men så var han for tunghørt, og så ble det ikke noe av like vel.

Hans halvbror, Abraham, eldste sønn av Daniel i prisonen ble ordfører. Jeg kan enda huske en gang han kom gående på vegen overfor oss på veg til herredsmøte. Det var en skikkelse som en patriark. Han var høy og staselig, de var det, mange av sønnene fra første ekteskap.

Far og Tønnes var mindre av vekst.

Det var meget politisk diskusjon hjemme, og far var altså venstremann av reneste vann. Men ellers fulgte jo ikke jeg med i det. En gang husker jeg bare at den kjente politikeren Wexelsen (Vilh. Andreas) kom ned og holdt folkemøte under åpen himmel ikke langt fra oss. Hva han sa, vet jeg ikke, det jeg husker best, var at han beveget seg så rart mens han talte.

Og her må jeg flette inn to historier fra Anders Isefjær igjen:

1 1905, i unionsstridens dager var han meget aktiv. Jeg husker så godt avstemningsdagen om kongedømme eller republikk. Denne avstemningen foregikk i kirken. Edvard var kommet i en krok ved kakkelovnen, der var stuende fullt av folk. Da brast det ut av ham - han var republikaner - «Mot konge skal jeg stemme, om jeg skal stå her til i morgen!» - Og så var det den gangen de skulle reparere kirketårnet. Da var det Edvard som var bas. Arbeidet var vanskelig, som på alle kirketårn. Opp igjennom tårnet står en stor stokk som holder tårnet, og i den er fløystanga skrudd fast. Denne stokken kalles i fagspråket for «Kongen», og den var morken og måtte kasseres. Da stokken endelig var kommet ut og ned, var arbeidsfolkene svært til karer over heldig utført verk. Da faller Edvard inn: «Dere vet vel, at kongen må bøye seg for folkeviljen!»

Og det var noen av Anders sine historier. Han husker alt gammelt.

Som utdannet lærerinne fikk jeg post i Høvåg. Jeg hadde småskolen i Høvåg og i Årsnes krets. Barna hadde jo ikke så mange skoledager i året som nå, så det lot seg gjøre.

Når det var skole på Årsnes, bodde jeg der ute. - Jeg husker så godt fra skolen når barna kom i fykende snevær vinterstid. Helt fra Krossen kom de til Høvåg. Da var det å plukke av dem sneen ute i gangen. Vi hadde to rom i skolen, og jeg hadde det ene, til småskolen, med egen inngang.

Jeg likte arbeidet meget godt. Men jeg skulle gifte meg, og det var ikke slik den gangen, at en kvinne kunne fortsette i sitt arbeid. Dessuten ble, som sagt, stuen full.